

TROGIRSKI STATUT I RAD IVANA LUČIĆA NA NJEMU*

Tristagodišnjica objave glavnog djela našeg eminentnog srednjovjekovnog historičara, Trogirana Ivana Lučića Luciusa,¹ dala je povod i za retrospektivni osvrt na Trogirski statut, jer je prva objava i prvo kritičko objašnjenje ovog Statuta bilo djelo Ivana Lučića Luciusa.² Tom zaslužnom trogirskom historičaru treba zahvaliti što je sačuvan i temeljito objašnjen taj Statut, koji u znatnoj mjeri osvjetljava društvene prilike i pravne odnose u srednjovjekovnom Trogiru. Tim svojim radom na Trogirskom statutu Ivan Lučić Lucius zadužio je ne samo svoj rodni grad nego i nas do suvremenosti, jer je svojim naučnim doprinosom omogućio bolje poznavanje društvenih i pravnih prilika u tom našem dalmatinskom gradu za feudalizma.

Kakav je taj Statut? O čemu govore njegove norme? Što je do njih dovelo? Koji su uzročni faktori uvjetovali ovu njegovu kodifikaciju? Kako je tekao njegov razvitak i što taj pravni spomenik znači i za svoje vrijeme i danas? Na ta pitanja odgovorit ćemo ukratko upućivanjem na neke relevantne momente, kojima će se ujedno pomoći temeljitije osvijetliti i zasluga Trogirana Lučića Luciusa njegovim doprinosom za temeljitije poznavanje ovoga pravnog spomenika.

*Statut Trogira*³ iz 1322. godine predstavljao je kodifikaciju statutarnih normi za srednjovjekovni Trogir i po svojoj raznovrsnosti, po obilju

* Predavanje održano u okviru proslave 100-godišnjice Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a u povodu proslave 300-godišnjice izdanja Lučićeva djela »De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex«, Amsterdam (Amstelodami, Amstelaecladami, 1666) na naučnom skupu u Trogiru 24. oktobra 1966.

¹ »De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex«, Amstelodami (Amstelaecladami), (apud Ioanem Blaeu), MDCLXVI.

² Ovaj Statut objavljen je štampom prvi put u Veneciji 1708. pod naslovom »Statuta et reformationes civitatis Tragurij, dicata illustrissimo et excelentissimo domino domino Aloysio Pisani, equiti ac senatori praestantissimo, olim apud christianissimum regem Galliarum regem Ludovicum XIV ordinario, nuper ad magnae Britanniae reginam, serenissimae reipublicae Venetae extra ordinem legato, Venetiis MDCCVIII, apud Hieronymum Albricum, superiorum permissu ac privilegio«.

normi s područja raznih pravnih grana, bio je ujedno i *prva sistematska kodifikacija* statutarne pravne propisa za ovaj grad i njegovo uže područje. »Statuta et capitula statutorum Tragurij«³ značila su u svoje vrijeme osnovni pravni zbornik, po kojemu se pravno regulirao sav javni život u srednjovjekovnom Trogiru, a kroz to i omogućavao sav njegov ekonomski, društveni i pravni razvitak do likvidacije feudalizma na tome području.

»Statuta et capitula statutorum Tragurij«, međutim, nisu bili prvi pravni normativni akti za Trogir i njegovo područje. Vidi se to iz uvodnog njegovog dijela, prema kojemu su ova »statuta et capitula« gradski plemići Trogira (»nobiles et sapientes viri«) navodno – »ispitali, korigirali, dopunili i odobrili«.⁴ Izvršeno je to navodno prema odobrenju i na osnovi odluke trogirskog Velikog vijeća,⁵ pri čemu se spominje na prvomu mjestu hrvatsko-ugarski kralj Karlo, zatim trogirski biskup Lampredij, te Marcus Maurocen comes »predicte civitatis predicte pro illustrissimo duce Venetiarum«.

Izgledalo bi dakle kao da se ovdje radi zapravo o kodifikaciji starog prava, no analiza statutarne propisa pokazuje da ovaj Statut sadržava i novo formulirane norme predašnjega gradskog prava, kao i nove odredbe, koje su u Trogiru (odnosno za grad Trogir) donesene s obzirom na izmijenjene kasnije prilike i prema potrebama i interesima vladajućega društvenog sloja nad ovim područjem.

Kako je došlo do ovog Statuta? Zahvaljujući trogirskom historičaru Ivanu Lučiću Lucinsu, može se danas sa dosta sigurnosti dati osnovani odgovor na to pitanje. Lučić je naime ne samo svojim kritičkim primjedbama na pojedine statutarne norme, nego i svojim objašnjenjem geneze i razvitka toga Statuta (u svom djelu »Memorie storiche di Tragurio, ora detto Trau«)⁶ omogućio temeljitije poznavanje načina i uzroka postanka ovog pravnohistorijskog spomenika za grad Trogir. Iz Lučićeva izlaganja mogu se jasnije razabrati dvije osnovne grupe tih uzročnih faktora za postanak ovog Statuta – vanjskopolitički i unutrašnjepolitički razlozi.

Vanjskopolitički razlozi za kodifikaciju ovog Statuta nalazili su se uglavnom u *stanju*, u kojem se Trogir sa svojom najbližom okolicom nalazio u prvim decenijima XIV vijeka, uoči donosa tog Statuta iz 1322. U spomenutom djelu (»Memorie storiche di Tragurio«) Ivan Lučić je osvijetlio nepovoljne prilike, u kojima se tada nalazio Trogir, pritješnjen, s jedne strane, ekspanzionizmom moćnih briberskih knezova i, s druge strane, venecijanskom dominacijom sve to u okviru tadašnjih nesređenih prilika u vezi s dinastičkim suprotnostima na hrvatsko-ugarski prijestol. Privredni razvitak Trogira ugrožavalo je ne samo gusarstvo,

³ Kako je navedeno u uvodnom dijelu Statuta.

⁴ »Hee sunt statuta et capitula statutorum Tragurij (civitas Tragurij) examinata, correcta, emendata et aprobata per nobiles et sapientes viros...»

⁵ »... Ex auctoritate eis a generali consilio dicto civitatis tradita et concessa currentibus annis domini millesimo tercentesimo XXII, indictione quinta...»

⁶ Objavljeno u Veneciji 1673. godine.

koje je bilo često na moru nego i nesigurnost trgovinskih putova iz grada u blisku pozadinu grada. U takvom stanju Trogir je bio doveden dotle da je 22. marta 1322. uputio svoju delegaciju u Veneciju na pregovore radi podvrgnuća grada suverenitetu Venecije. Time se Venecija učvrstila na ovom području, prema kojemu je Serenissima odavno težila. Trogir je tom potčinjenošću venecijanskoj dominaciji izgubio prvenstveno svoju dotadašnju, tradicijom ustaljenu *autonomnost*, ali je istodobno i dobivao zaštitu koju mu je Venecija tom prilikom (barem formalno) potvrđivala i jamčila.

O tome pobliže govori tzv. »*Pactum Tragurij*«, koji je prilikom ovog podvrgnuća Trogira zaključen između Grada i Republike Venecije.⁷ Prema ovom nazivu (»*pactum*«) radilo bi se ovdje o dvostranom državno-pravnom aktu, koji su izradile dvije »strane ugovornice«: o pravnom reguliranju budućega statusa grada Trogira u državnom okviru Venecije. Ali usprkos toj formalnoj bilateralnosti, ovdje ipak nije bilo istinske ravnopravnosti kontrahenata, jer se jedan od njih (Trogir) potčinjavao, a drugi (Venecija) prihvatio to podvrgavanje. To nije u biti ništa miješnjala ni fraza koja je istaknuta u uvodnom dijelu toga »pakta«, prema čemu bi taj ugovor imao biti »ugled za druge...«⁸ Činjenica je međutim da je tim »paktom« grad Trogir potpao pod suverenitet Venecije, ali ipak s izvjesnim specifičnostima.

Trogir se naime tim »paktom« nije predavao Veneciji bez ikakvih uvjeta. Vidjelo se to već i iz spomenutog uvodnog dijela toga »pakta«, gdje se ističe kako su »*nobiles cives Tragurij et tota universitas dicte terre*« ovom prilikom (priznavanja venecijanskog vrhovništva) zatražili da se gradu zajamči *autonomija*, koju je taj grad i dotle uživao. Iz spomenutog uvoda izlazi da je Venecija (formalno barem) prihvatila te uvjete, jer se tu naglašuje kako Venecija prima Trogir pod svoju vlast i zaštitu, ali — »*salvis honoreficijs et iuribus domini regis Hungarie...*« Odatle je očigledno da je Venecija i ovom prilikom priznala gradu *status autonomne gradske komune* s privilegijima koje je Trogir dotle imao na osnovi prethodnih vladarskih privilegija.⁹

⁷ »*Anno nativitatis eiusdem millesimo trecentesimo vicesimo secundo, indictione quinta, die XVII mensis aprilis, in ducali palatio (Venetiarum), in camera domini ducis...*« (kako stoji u uvodu ovog »pakta«).

⁸ »*Hoc est exemplum pactorum, que sunt inter illustrem dominum ducem et commune Venetiarum ex una parte et homines Tragurij ex latera...*«

⁹ Ovdje se u prvome redu ističu privilegiji, koje je grad Trogir dobio Kolomanovom diplomom 1087. godine (prema Luciusu — »*anno dominicæ incarnationis MCVIII, mense V, die XXV, anno XII regni mei; ego Colomanus rex Hungariæ, Croatiae atque Dalmatiæ... juro super sanctam crucem vobis Tragurinis meis fidelibus civibus firmam pacem...*« etc.

(Ovdje ne ulazimo u raspravljanje pitanja njene autentičnosti, odnosno tačne godine izdanja, jer se na nju osvrću i kasniji državno-pravni akti (što je svakako relevantno), već konstatiramo da su s obzirom na nju i drugi vladari Trogiru priznali privilegirani status autonomne komune, napose hrvatsko-ugarski kralj Stjepan (1124), Gejza II (1142), zatim Emerik (1197), Bela IV (1242), Stjepan V (1270) i dr. (vidjeti: Ante Dabinić, »Hrvatska državna i pravna povijest«, Zagreb 1940, str. 446 i slj.).

I ovim osnovnim državopravnim aktom između autonomnog Trogira i novog suverena Venecije izlazi da su time Trogiru zagarantirani: pravo izbora gradskog komesa i biskupa,¹⁰ gradska samostalna jurisdikcija,¹¹ oslobođenje od javnih dažbina prema državi,¹² pravo na dozvolu ili zabranu naseljavanja stranaca,¹³ učešće u gradskim prihodima¹⁴ i zaštita od nasilja drugih.¹⁵ I u Statutu od 1322. regulirana je gradska autonomija u pravno-političkom i u ekonomskom pogledu, a napose jamstvom autonomne gradske vlasti, čije se funkcije povjeravaju gradskim izbornim organima, koji imaju djelovati prema »starim zakonima«.¹⁶

Ovim Statutom Trogir je dobio kodifikaciju svog autonomnog statusa, i to je ona strana koja je govorila za ovu redakciju normi trogirskog statutarnog prava. Vanjskopolitički Trogir je dakle Statutom pravno regulirao svoj položaj prema državi, utvrdivši svoje autonomno pravo u normativnom i egzekutivnom funkcionalnom aspektu vlasti.

Unutrašnjepolitički faktori za donošenje ovog Statuta nalazili su se u društvenim prilikama ovoga grada u vrijeme spomenute kodifikacije. Iz Lučićeva izlaganja proizlazi kakve su sve društvene suprotnosti pri tome bile od utjecaja i što je govorilo u prilog ove statutarne kodifikacije.

Prema Lučićevom prikazivanju stanja u Trogiru u prvoj polovini XIV vijeka treba utvrditi da je u vrijeme ove statutarne kodifikacije rastao proces feudalizacije grada i društvenih odnosa na gradskom području. Socijalna polarizacija razvijala se sve izrazitije, a borba suprotnih društvenih slojeva postajala je sve žešća. Dvije osnovne grupe trogirskog stanovništva nalazile su se u borbi za ekonomske i političke pozicije u Trogiru, a svaka od njih nastojala je potisnuti drugu.

Prema Lučićevim navodima (a njih potvrđuju i druge isprave) »nobiles cives« u Trogiru već su uoči ovog Statuta (iz 1322) prigrabili uglavnom sve značajnije pozicije vlasti u gradu. Svojtatanje glavnih političkih funkcija u gradu bilo je popraćeno i borbom oko ekonomskih linija, jer je i tu ekonomika bila primarni faktor politike; nadređenost na području političke vlasti omogućivala je lakše i nesmetanije pri-

¹⁰ »Episcopum vero aut comitem, quem clerus et populus elegerit, ordinabo« t. 3. »Trogirake diplome« (Nikola Tomašić, »Temelji državnoga prava kraljevstva hrvatskoga. Najstarije doba: »Pacta conventa«, Zagreb, 1915.)

¹¹ »Et lege antiquitus constituta vos uti permittam« t. 4. »Pacta conventa« (Nikola Tomašić, cit. djelo).

¹² »Mihi et filio meo aut successoribus meis tributarii ne sitis«, t. 2. »Pacta conventa« (N. Tomašić, cit. djelo).

¹³ »In ciuitate quoque vestra neminem Hungarorum vel aligenarum habitare permittam, nisi quem voluntas vestra expetierit«, t. 6. »Pacta conventa« (N. Tomašić, cit. djelo).

¹⁴ »Praeterquam introitus portus ciuitatis de extraneis duas partes rex habeat tertiam vero comes, decimam autem episcopus« (t. 5. »Pacta conventa«, N. Tomašić, cit. djelo).

¹⁵ »Juro ... vobis Tragurinis, meis fidelibus civibus firmam pacem« (t. 1. »Pacta conventa«, N. Tomašić, cit. djelo).

¹⁶ Tako u t. 4. »Pacta conventa« (lege antiquitus constituta vos uti permittam) (cit. djelo).

grabljivanje i gomilanje ekonomskih dobara. To je bio primarni movens za tu borbu između gradskog nobiliteta i pučana u Trogiru prvih decenija XIV vijeka.

Ali ovdje treba konstatirati i činjenicu, koju Lučić Lucius osvjetljava, naime da prvih decenija XIV vijeka još nije bio dovršen proces radikalnog raslojavanja stanovnika Trogira u tom smjeru i opsegu da bi se pučani ovoga grada politički obespravili. Još uvijek je za pučane postojala i faktična i pravna mogućnost da se domognu političkog utjecaja i da suzbijaju totalnu monopolizaciju vlasti od gradskog nobiliteta. Uoči ove statutarne kodifikacije još nije presječen put gradskim pučanima do viših funkcija u gradu, napose u gradska vijeća. Zato je kodifikacija statutarne prava dvadesetih godina XIV vijeka odgovarala i gradskom nobilitetu i pučanima.

Patricijima Trogira odgovarala je ona kodifikacija zato, što su donosom ovog Statuta priželjkivali ozakonjenje svojih nadređenih ekonomskih i naročito političkih pozicija u gradu. Statutarno normiranje nadređenog položaja patricijata pružalo je nobilitetu perspektivu ustaljivanja, unapređivanja i ojačavanja njihove nadređenosti u gradu. Zato su oni (kako to i Lučić prikazuje) željeli ovu statutarnu kodifikaciju.

Pučanima Trogira odgovarala je ova kodifikacija jer su njome oni željeli sačuvati svoje dotadašnje pozicije, koje su im, usprkos monopolističkim tendencijama nobiliteta, ipak pružale mogućnosti upletanja u funkcije vlasti. Tako je prema ovom Statutu iz 1322. još uvijek bio moguć ulazak pučana u gradska vijeća, makar to bilo i u izuzetnim, naročitim prilikama i uvjetima. Tek nakon donošenja ovog Statuta gradski nobilitet poduzima sve otvorenije korake da suzbije tu mogućnost, da spriječi pučanima ulazak u vijeća. Ali pučani Trogira su osim toga i dalje imali drugih mogućnosti da utječu na vlast. Oni se nisu mirili patricijskim monopolizmom, te je dolazilo čak i do oružanih pučkih pokreta, kao što je npr. bila buna trogirskih pučana 1357, kada su trogirski patriciji porazili svoje sumještane pučane tek uz pomoć susjednih hrvatskih feudalaca. No i poslije toga pučani su nastojali da utječu na javne poslove u gradu, a kad to već nisu mogli učiniti poslije tzv. »zastvora« gradskih vijeća, oni su svoj utjecaj na vlast provodili posredstvom svojih bratovština; tzv. »congregationes universitatis« i upletanje pučana u funkcije vlasti nisu pogodovale patricijatu, te je stoga gradsko plemstvo nastojalo da kasnijim izmjenama statutarne prava (kao npr. tzv. »reformacijom« iz 1365) ukloni i tu mogućnost pučana.

Prvotni statut iz 1322. kodificirao je dakle ono društveno i pravno stanje u Trogiru, koje je tada vladalo, a koje je upućivalo na postupnu feudalizaciju društvenih odnosa. Taj proces razvijao se naročito živo istom nakon kodifikacije prvotnoga Statuta, a kako su novi društveni odnosi tražili i novo statutarne pravno formuliranje, to je vladajući patricijski sloj Trogira malo pomalo mijenjao i norme prvotnog Statuta, koje su bile protivne novom kursu feudalizacije. Tako su dakle usporedno s prvotnim statutarnim gradskim pravom nastajale nove norme, koje su dobivale svoju redakciju u tzv. »reformacijama«.

Prema tome, gradsko statutarno pravo Trogira obuhvatalo je dvije kategorije propisa: prvotno statutarno pravo i kasnije njegove izmjene i dopune, izražene u spomenutim »reformacijama«. Statut Trogira ostao je i dalje jedinstvena kodifikatorna cjelina, jer su se reformacijama mijenjali i dopunjali stari propisi, ali se nije raskidala cjelovitost ovoga kodeksa. O tome procesu noveliranja trogirskog statutarnog prava, daleko o uzročnim faktorima i smjeru razvitka tzv. »reformacija« podrobnije podatke daje Ivan Lučić u spomenutom svom djelu o historiji Trogira i u tome je izvanredno značajan njegov doprinos za bolje poznavanje pravnog razvitka srednjovjekovne trogirske gradske komune.

O karakteru društvenih odnosa i pravnih normi srednjovjekovnog Trogira Lučić je dao nekoliko zanimljivih podataka, po kojima je omogućeno da utvrdimo kakvi su bili ti odnosi i kakvog je karaktera bilo statutarno pravo Trogira. Prema poznatim činjenicama može se istaći da je klasni (ili tačnije staleški) karakter srednjovjekovnih društvenih odnosa i statutarnog trogirskog prava (koje izražava te odnose) bio veoma složen. Naime, može se govoriti o izvjesnom dualitetu i paradoksalnom paralelizmu dvaju međusobno suprotnih strana trogirskoga društva, a i normi kojima se to stanje ozakonjavalo.

Trogir u vrijeme donošenja ovoga Statuta ima, izvan svake sumnje, feudalni karakter, napose iz dvaju razloga: prvo, što je gradom ovladao patrioijski društvenih sloj, koji je svoju monopolističku vlast pretvarao i najzad pretvorio u nasljednu za pripadnike svoga plemićkog staleža; drugo, po načinu proizvodnje i društvenim odnosima izvan grada na seoskim dobrima, gdje se razvijao odnos ekonomske i političke podređenosti seljaka proizvođača prema vlasniku poljoprivrednoga zemljišta.¹⁷ Takvi društveni odnosi monopolizacije privilegiranog plemićkog staleža s nasljednim pravom na pozicije vlasti, a usporedo s time i stanje ekonomske i političke podređenosti sitnoseoskog poljoprivrednog proizvođača na vlastelinskom seoskom zemljištu kretali su se sve više u smjeru učvršćivanja i jačanja, što je izraženo i u Trogirskom statutu, napose u njegovim kasnijim izmjenama i dopunama.¹⁸

Ali u samom gradu ekonomska i staleška struktura bila je ipak drukčija. Ni u Trogiru, na njegovu užem gradskom području nisu se mogli razviti društveno-ekonomski feudalni odnosi. Ekonomska osnova života u samom gradu bila je *privatno vlasništvo*, pa su prema tome i ovdje proizvodni odnosi bili *privatnovlasnički*. To se izražavalo i u samom Statutu i njegovim kasnijim »reformacijama«. Razvitak robnovčanice proizvodnje u samom gradu nije se mogao ni zamisliti bez privatnoga

¹⁷ Iako na području Trogira (na seoskim dobrima izvan grada) nije bilo kmetstva u smislu kontinentalnog feudalnog uređenja (kao npr. na području Banke Hrvatake itd.). Dva bitna elementa feudalnoga društva (naime ekonomska i politička zavisnost sitnoseoskog proizvođača prema vlastelinu kao vlasniku seoskog poljoprivrednog dobra) bila su izrazita i kod seljaka kolona usprkos čestom formalnom ugovornom odnosu između plemića kao vlasnika zemljišta i seljaka kao nasljednog zakupnika i slično.

¹⁸ U tzv. »Reformacijama«.

vlasništva nad osnovnim sredstvima za proizvodnju. Trgovina, zanatstvo itd. mogli su se razvijati samo ako su sredstva za proizvodnju bila u vlasništvu građana, koji su sa svojim imovinskim dobrima mogli potpuno slobodno, samostalno raspolagati. Prema tome je i Statut za ovo društveno-ekonomsko područje pravno regulirao odnose onako kako su to iziskivali privatnovlasnička ekonomska osnova i privatnovlasnički odnosi građana.

Prema tome izlazi da su se u Trogirskom statutu (kao pravnom odrazu društvenog stanja tog našeg srednjovjekovnoga grada) isprepletali i feudalni i privatnovlasnički elementi. Koliko god je privilegirani društveni sloj trogirskog nobiliteta nastojao da se što više učvrsti i osigura, a zbog toga i da pravno regulira svoje nadređene položaje u gradskoj upravi, toliko isto je već i sam razvitak društvenoekonomskog sektora išao za učvršćivanjem i unapređivanjem privatnovlasničkih elemenata, jer je takav razvitak ovoga društvenog sektora nametala već i sama životna potreba ovoga grada s njegovom robnovčanom privredom, napose njegovim brodarstvom, trgovinom i zanatstvom. Iako je Trogir, dakle, bio *feudalna autonomna gradska jedinica*, jer se nalazio u sklopu feudalnog državnog sistema, a napose i s obzirom na svoj privilegirani feudalni (plemički) vladajući sloj, toliko isto s obzirom na privatnovlasničke elemente u njemu, može se kazati da je takvim svojim gradskim životom i uređenjem ipak u sebi nosio i (u širem smislu rečeno) *ranokapitalističke odnose*, jer je njegov privatnovlasnički gradski sektor predstavljao *klicu* budućega građanskoga društva, a taj je nicao i postepeno se razvijao u okviru feudalizma suzbijajući svoju vlastitu sredinu feudalizma.

Lučićeva zasluga je u vezi s Trogirskim statutom ne samo što je jasnije osvijetlio samu genezu tog pravnohistorijskog spomenika nego i zato što je obiljem historijskih podataka upozorio na dalji njegov put, na razvitak od prvotne kodifikacije (iz 1322) dalje do posljednjih »reformacija«. U tome su Lučićeve »*Memorie storiche*« izvor izvanredno zanimljivih i relevantnih dokumentacija o kretanju trogirskog gradskog statutarnog prava u zavisnosti od vanjskopolitičkih i napose unutrašnjepolitičkih uzročnih faktora, a prvenstveno u vezi s razvitkom društveno-ekonomskih faktora u tome gradu.

Posebno je Lučićeva zasluga u tome što je on pripremio i prvi objavio *autentični tekst* ovog Statuta, pri čemu je odredbe Statuta sredio prema njihovu sadržajnom koneksitetu i redosljedu s obzirom na materiju statutarnog prava, a ujedno što je i rasčistio s dotle nesređenim stanjem kasnijih statutarnih izmjena i dopuna, naime »reformacijama«.

Ivan Strohal u svom djelu o Trogirskom statutu¹⁹ prigovara Lučiću, da je pri tom sređivanju nedosljedno proveo sistematizaciju statutarnih normi, a napose da je suviše skratio norme »reformacija« na štetu nji-

¹⁹ Ivan Strohal, »Statut i reformacije grada Trogira« X volumen zbornika »Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium«, izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1915. godine.

hove cjeline i jedinstvenosti. Međutim, analizom Statuta dolazimo do zaključka da ti Strohalovi prigovori nisu osnovani. Lučić je sistematizaciju Statuta proveo u okviru prvotnih njegovih propisa, te se držao okvira koji je time bio određen. On taj okvir (koliko se može ustanoviti) nije prelazio i stoga mu se s obzirom na to ne mogu osnovano stavljati izlišni prigovori. Što se tiče »reformacija«, treba priznati da je Lučić izostavio znatan njihov broj, a od uvrštenih neke je i skratio. Vjerojatno je da Lučić pri svojoj redakciji izdanja Trogirskog Statuta nije ni imao namjeru da s prvotnim tekstom Statuta objavi i sve kasnije njegove izmjene i dopune. To bi uvelike uvećalo opseg izdanja, a osim toga vjerojatno je da bi množina tih »reformacija« bila na uštrb preglednosti i jasnoće statutarnog trogirskog prava. Što se tiče skraćivanja, treba istaći da je Lučić pri tome postupao dosta pažljivo te je provodio skraćivanje ondje gdje je to bilo moguće bez štete po samu srž i cilj njegovoga djela. Prigovori dakle u tome pogledu ne bi imali osnove. Ako u okviru ovih statutnih normi i ima takvih mjesta gdje pojedine norme strogo uzetvi ne bi spadale na mjesto, gdje su one uvrštene, ipak se mora reći da je Lučićev Trogirski Statut djelo po svojoj unutrašnjoj povezanosti jedinstvena cjelina, koja pruža mogućnosti da se odatle razabere kakvo je u tadašnjim uslovima bilo društveno stanje, kako se i kojim se linijama tada kretao život u srednjovjekovnom Trogiru.

Lučić je i za ovaj svoj rad uložio mnogo truda i napora da objavi ovo djelo, koje i danas ima svoju nesumnjivu vrijednost. Treba pri tome uzeti u obzir prilike u kojima se pri tom radu nalazio Ivan Lučić Lucius. Norme trogirskoga gradskog prava nisu bile sređene, nalazile su se (kako se iz više okolnosti može zaključiti) razbacane i teško se u praksi moglo njima služiti. Lučić ih je sve sabrao, sredio, svrstao po njihovoj unutrašnjoj pripadnosti i sadržajnoj povezanosti, unio je u taj kodeks nesumnjivo jednu preglednu sistematičnost, što je sve olakšavalo tadašnju praktičnu primjenu tih odredbi, a kasnijim generacijama bolji uvid u ono društveno stanje, koje su pravno izražavale odnosne statutarne norme.

No Lučić nije doživio objavu ovog svog djela. Umro je 1679. godine pošto je objavio prethodna druga svoja djela,²⁰ ali objavljeni rad na Trogirskom statutu nije dočekaao. Poslije njegove smrti to njegovo djelo objavio je njegov sumještatin Jeronim Cippico. On je to djelo objavio u Veneciji 1708. godine, kad je ono izašlo pod naslovom »*Statuta et reformationes civitatis Tragurijæ*«, a posvetio je taj zbornik trogirskog statutarnog prava »ihustrissimo et excelentissimo domino domino Aloysio Pisani, equiti...« Istina, Jeronim Cippico spominje kako je Ivan Lučić — »parvo labore et laudabili diligentia in seriem congressit...« Ali ovaj izdavač Lučićeva Kodeksa pri tome više govori o sebi i »vitezu«

²⁰ Sam Lučić piše svom prijatelju Valeriju de Ponteu (1. kolovoza 1674, a ponavlja to i drugim pismom od 28. rujna 1675) da je svoje djelo o Trogirskom statutu predao na štampanje (»*Starine*«, izdanje »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti« u Zagrebu, knj. XXXII, str. 73. i 81).

Pisani, negoli o Lučiću, stvarnom autoru, koji je još za života u potpunosti dovršio to djelo, tek što nije doživio da bude štampom objavljeno. Tako je eto Lučićev suvremenik honorirao trud prvog autora, propustivši da mu tom prilikom prizna njegovu istinsku zaslugu.

No o čemu govori *Trogirski Statut*, kako ga je Ivan Lučić Lucius prvi objavio u štampi? Kakav je njegov sadržaj i kako je on pravno regulirao stanje u srednjovjekovnom Trogiru?

Nema sigurnih podataka o tome da li je Lučić Lucius imao pri ruci *original* Trogirskog Statuta, ali je vrlo vjerojatno da je on obradio ovu materiju prema originalu ili barem prema vjerodostojnom njegovom prijepisu. Danas više nema originala.²¹ Najstariji prijepis Trogirskog Statuta poznat je onaj »Slade-Šilović«, a potječe navodno iz XV vijeka.²² Usporedo s njime postoji (iz kraja XIV stoljeća) i rukopis, koji se čuvao u zadarskoj biblioteci »Paravia« i danas se navodno nalazi u Državnom arhivu SR Hrvatske u Zagrebu.²³ Osim tih i nekih drugih rukopisa, koji su navodno prijepisi iz originala,²⁴ čuva se u Arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu rukopis, koji potječe navodno iz XVI vijeka. Za pregled i analizu sadržaja Trogirskog Statuta uzet je ovdje onaj tekst koji je Ivan Strohal objavio u spomenutom svom izdanju (JAZU od 1915. godine).

Trogirski Statut sadržava dvije grupe odredaba: osnovne statutarne odredbe, koje su svojim pretežnim dijelom sačuvane i preuzete iz prvotnog Statuta iz 1322. godine,²⁵ a razdijeljene su na tri dijela ovog Statuta i kasnije izmjene i dopune, nazvane »reformationes«. S obzirom na grane prava cjelokupna materija statutarne prava (i samog Statuta, kao i »reformacija«) sadržava odredbe i javnog i privatnog prava.²⁶ Norme s područja materijalnog i formalnoga prava nisu uvijek i dosljedno odvojene, nego su nerijetko ispremiježane, što međutim ne narušava jedinstvenost cjeline ovoga zbornika.

»*Statutorum liber primus*« sadržava ukupno 90 »capita« i u njima je pretežnim dijelom pravno reguliran status Trogira prema državi, organizacija gradske vlasti, položaj i kompetencija organa vlasti, naročito gradskog komesa i sudaca, o njihovoj zakletvi, o izbornosti »*III iudicum et III consiliariorum civitatis*«, zatim »*de examinadoribus eligendis*«, »*de defensoribus*«, »*de camerarijs*«, »*de masarijs*«, »*de officialibus eligendis*« etc.

²¹ Barem on do sada nije pronađen.

²² O tome Ivan Strohal, »Statut i reformacije grada Trogira«, cit. izd., str. XXIX.

²³ O tom rukopisu podrobnije piše Ivan Strohal, cit. djelo, str. XXIX-XXXI.

²⁴ Iako to nije nasigurno utvrđeno.

²⁵ Jer i među njima ima izvjestan broj noveliranih propisa, koji bi prema tome striktno spadali u drugi dio ovog zbornika, naime među »reformationes«.

²⁶ Pod nazivom »privatno pravo« mislimo na propise koji se odnose na imovinsko pravo, dok bi u »javno pravo« i ovdje ubrojili administrativno-organizaciono pravo, naročito norme o statusu Trogira prema Veneciji, odnosno državi, zatim o organima vlasti, njihovoj nadležnosti i o postupku. Svako je pravo – javno, ali tradicionalno razgraničenije (preuzeto još iz rimskog prava) dobro je došlo kada se radi o sistematičnosti, te lakšoj preglednosti i ovoga Zbornika.

Na prvomu mjestu ove *prve knjige* Statuta nalaze se tri norme o kažnjavanju bogohulstva,²⁷ o spaljivanju heretika («heretici et patareni») ²⁸ i o »zapovijedanim« svetkovinama.²⁹ Karakteristično je pri tome da je odredbom gl. 2. bila predviđena novčana kazna i za onoga, koji bi optuženog heretika uzeo u obranu.

U daljim normama ove knjige normirana su prava i dužnosti gradskog komesa (u gl. 4. do 21),³⁰ naročito u vezi s gradskim vijećima kao npr. cap. 53. »de modo et forma consilij generalis et de auctoritate«, ³¹ cap. 54. »de propositionibus in generali consilio faciendis«, cap. 56 («Quod expellantur de consilio propinqui illius, de cuius facto tractatur») i dr., zatim o izbornosti gradskih funkcionera kao npr. u cap. 58. («De modo elligendi officiales tam forenses quam cives»), cap. 59 («Quantum tempore debeant / durare et / stare officiales intrinseci»), cap. 60 («De pena refundancium officia sibi data»), cap. 62 («De eligendis capitaneis custodem nectis et clavigerijs portarum»), odredbe o pravu i dužnostima gradskih funkcionera, kao u cap. 5 («Quod comes teneatur observare statuta»), cap. 9 («Quod comes nichil recipiat ultra suum salarium»), cap. 11 («Quod comes puniat suos familiares»), ³² cap. 14 («Quod comes teneatur facere aptari et purgari vias et stratas»), cap. 15 («Quod comes teneatur facere murari burgum»), cap. 21 («Quod comes tale ius reddat extraneis in Tragurij quale redditur Traguriensibus in terris eorum»), nadalje cap. 36 («Quod comes, iudices et consiliarij ante mutationem curie omnes questiones teneatur terminare»), zatim o notarijskim ispravama (cap. 40 «Quod carta notarij, que non habet characterem non recipiatur»), ³³ cap. 41 («Quod instrumentum notarij non

²⁷ Cap. 1. »De pena blasfemantis Deum (vel sanctos)«. Počinitelj je imao platiti »communi bannum V librarum venetorum parvorum«, ali ako je to učinio »puer... sive pauper, qui non habeat unde solvere«, — ponatur et teneatur per medium diem ad berlina in platesa.

²⁸ Ako bi se usudili pojaviti u gradu Trogiru ili u njegovu širem području »heretici et patareni, vel alio quocumque nomine constant«, bude li otkriven i — »dummodo iudicio ecclesie sit denunciatus«, ima da se spali («flamis tradatur usque ad pulverem excurendus absque dilacione...»).

²⁹ »Et si quis eorundem hereticorum defensor seu receptor existerit, solvat bannum communi XX librarum venetorum parvorum...«

³⁰ Karakteristična je norma gl. 4. »Qualiter comes habet procedere contra Sclavos«, kojom je naredeno kako se protiv »Sclavos« ne smije ni u krivičnim, ni u građanskim stvarima (sudski) postupati drukčije nego »absque consilio et liberatione suorum iudicum et consiliariorum vel majoris partis; salvo in hijs, in quibus habet arbitrium et auctoritatem secundum formam pactorum, que habemus cum communi Venetiarum — et si aliter processus fieret, non valeat.

³¹ »Statuimus, quod omnes nobiles viri Tragurienses, quorum avus paternus et pater fuerunt vel essent de consilio civitatis Tragurij, sint et constituent Consilium generale civitatis eiusdem...«

³² »Statuimus, quod si aliquis de familia comitis aliquam fecerit superbiam, comes infra octo dies, postquam maleficium sibi denunciatum fuerit, cum non puniverit, condemnaverit, ex tunc ad secretum consilium cognicio, et punicio devolvatur...«

³³ »Statuimus et ordinamus, quod aliqua instrumenta, seu carte notarij, que non habent caraterem in publicum, non recipiantur, nec admittantur; et si aliqua alia apparent, in quibus reperiantur divisiones alique aut pertracte per medium, vel circumscriptae (aut rescriptae), vel rasure seu cancelature suspecte repudientur omnino...«

infringantur per testes et quod credatur instrumento debiti cancellato vel inciso», odredbe o pravosuđu (cap. 23 »De electione IIII iudicum et IIII consiliarum civitatis«),³⁴ o izuzeću i isključenju sudaca u cap. 25 »De hijs qui non possunt esse in cognitionibus et sentencijs«, o proceduralnim pitanjima kao npr. cap. 26 »Qualiter et quo ordine civiliter procedatur contra debitorem contumacem«, u cap. 27 »De eo, qui citatus fuerit, et non venerit«, zatim u cap. 28 »De dolo et contumacia alterius partis non venientis nec volentis respondere libello«, zatim o rokovima u cap. 30 »De terminis dandis debitoribus confitentibus debita vel convinctis, et qualiter procedatur contra eos«, nadalje o skraćenom, sumarnom postupku (cap. 31 »De executione instrumenti et precepti«),³⁵ o dužnosti provođenja sudskog očevida (cap. 34 »De mostra facienda«,) o dužnosti osuđenika na snasjanje parničnih troškova (cap. 37 »Quod convinctus vel confessus in iudicio condempetur in expensis«,) o izvršenju i procjeni dužnikove imovine (cap. 39 »De extimatoribus eligendis pro facienda solutione creditorum in bonis debitoris«,) zatim o svjedocima (cap. 43 »De quanta etate debet esse testis«,)³⁶ cap. 44. »De hijs qui non possunt poni in teste propter perentellam«,) o načinu saslušanja žena kao svjedoka (cap. 45. »Quod sacramentum mittatur nobilibus mulieribus ad domum et popularibus in ecclesia pro testimonio«,)³⁷ o propisima kad i koliko treba svjedoka (cap. 47. »Quod a X libris infra valeat unus testis, et a X (supra) usque ad XX valeant duo testes«,) o advokatima (npr. cap. 49. »De advocatis et eorum salario, et qui possunt facere placita«,) cap. 50. »De sacramento advocatorum frivolis exceptionibus (et non) opponendis«,) cap. 51. »Quibus prohibitum est, et quibus concessum (est) esse procuratores«,)³⁸ cap. 66 »De advocatis iurium communis et eorum salario«,) nadalje norme o nižim gradskim funkcionarima (kao u cap. 72 »De mercede prestaldi«,) cap. 73 »De pudarijs et eorum officio«,) cap. 74 »De officialibus elligendis super

³⁴ »Statuimus et ordinamus, quod per quatuor iudices et per quatuor consiliarios civitatis eligantur XV electores boni et legales ad busulas et ballotas secundum consuetudinem, inter quos electores non sit pater cum filio, avus cum nepote, frater cum fratre, germanus cum germano consaguineo, nec sint minoris etatis XXV annorum...«

³⁵ »Item statuimus, quod si quis habuerit preceptum contra aliquem de aliqua (re), vel quantitate pecunie, et reus non satisfecerit in termino precepti, teneatur comes, et querimonia (a creditore) facta fuerit coram eo, dictum preceptum tam in pena quam in sorte contra reum executioni mandare. Volumus etiam, quod quilibet comes Tragurij teneatur et debeat quodlibet verum instrumentum executioni mandare, tam in pena, si pena petiatur, quam in sorte...«

³⁶ »Statuimus, quod qui non impleverit etatem XVI annorum, non possit super alia questione civili testimonium perhibere, et si fieret aliter, talis testificatio non valeat nullo modo.«

³⁷ »Ordinamus, quod aliqua mulier introducta in testem super aliqua causa, palacium communis vel logiam intrare non debeat ad testimonium perhibendum, sed si nobilis fuerit (in) suo domo, si vero popularis in ecclesia sancte Marie de plathea sua debeant testimonia perhibere.«

³⁸ »Mandamus, quod nullus Traguriensis possit nec debeat esse procurator alicuius forensis contra commune seu aliquam personam de civitate ac districtu Tragurij, nisi solummodo advocati iurati dicti communis, et si quis talem procuratorem acceperit preter advocatos prefatos, ipsa procuratio non valeat nec teneat...«

vijs campi«, cap. 75 »De custodia elligendis super custodio olivarum (insulae) Mue«, konačno o gradskim poslanicima (cap. 77 »De modo et forma elligendi ambasiatores«, cap. 78. »de ambaxiatoribus et eorum salario«, o odbijanju prihvata dužnosti poslanika (cap. 80. »de pena renuentis ambaxiatam«, etc.).

U ovoj (prvoj) knjizi sadržano je uglavnom statutarno pravo, kojim se regulira *autonomnost* grada Trogira. Pored prava na izbor gradskih funkcionera (od vrhovnih do najnižih, npr. pudara itd.) Statutom je gradu Trogiru bilo zajamčeno pravo gradske samouprave, a potvrdom starih privilegija, koje je Trogir u prošlosti dobio, a povremeno uspijevao da mu budu potvrđene, ovim Statutom je gradu Trogiru pravno izražena ona gradska samouprava, koja je s vremenom postala uzor i za druge gradove. Kao što se u nizu kasnijih pravnih akata i za druge dalmatinske srednjovjekovne gradove ističe, takvim statutarnim pravnim uređenjem stvoren je u pogledu »sloboda« srednjovjekovnih dalmatinskih gradova »*trogirski tip*«. ³⁹ No kasniji razvitak statutarne prava i za grad Trogir (kao i za ostale dalmatinske srednjovjekovne gradove) pokazivao je koliko su se držali vladari (napose Venecija) svojih statutarne potvrđenih i svečano zajamčenih obećanja o privilegijima i »slobodama gradova po tipu trogirskom«. Poštivali su dane privilegije tada i dotle, kada i koliko je to odgovaralo njihovim interesima, i kad su mogli, odstupali su od svečanih obećanja gledajući samo na svoje prohibitke i svoju dominaciju. Tako je bilo i s Trogirom, a s obzirom na takvo držanje Venecije treba razumjeti i otpadanje Trogira od Venecije, kada god se gradu za to pružila mogućnost i izgled na bolju pravnu zaštitu svoje gradske autonomije.

Druga knjiga ovog Statuta nosi naziv »*De maleficijs*«, a sadržava 114 »caputa«. Ona obuhvaća i materijalno i formalno pravo sa kaznenopravnog područja. Ove su odredbe posebno zanimljive zato što se iz njih i kroz njih mogu izvesti kakvi su u srednjovjekovnom Trogiru vladali društveni odnosi, koja su pravna dobra bila najviše čuvana a njihova povreda najoštrije kažnjavana. Već u samom uvodu spomenuta je norma u cap. 2 (»*De hereticis comburendis*«), koja baca naročito svjetlo na srednjovjekovni Trogir. Vjerojatno je da je gradska vlast zaprijetila progonom (i spaljivanjem) heretika ⁴⁰ kasnije, naime poslije kodifikacije

³⁹ O tome vidjeti: Marko Kostrenčić, »Slobode dalmatinskih gradova po tipu trogirskom«, objavljeno u »Radu« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 239, Zagreb, 1930, str. 56-150.

⁴⁰ U prvoj knjizi (cap. 2) pod naslovom »*De hereticis comburendis*« normirano je ovo:

»Ut autem heretice pravitatis (zizaniam) nequeant infideles in catolico populo seminare, districta constitutione sancimus, ut heretici et patareni, vel alio quocumque nomine constant, in civitate Tragurij vel districtu non audeant apparere, et si quis eorum repertus fuerit, dummodo iudicio ecclesie sit denunciatus hereticus, vel per se confessus, aut testibus convictus, sive perfecta evidencia detectus fuerit hereticus manifestus, FLAMIS TRADATUR usque ad pulverem exurendus absque dilacione. Bona vero ipsius ad commune devolvantur: medietas eorum perveniat ad eos, qui illos ceperint vel accusando convincerint, et quicumque (eius) res (eorum) dissipere poterit, si illa curie presentaverit, nulla pena teneatur. Si autem idem he-

prvotnog statutarnog prava (iz prve polovine XIV vijeka). Takav inkvizitorski oštar kurs razvijao se i u Trogiru usporedo s onim u susjednoj Italiji i Španjolskoj. Ta odredba razotkriva koliko je crkva bila u Trogiru ugledna i moćna, kad je mogla gradskim zakonodavcima nametnuti i tako drastične kaznenopravne norme. Ako bar letimično pregleđamo naslove glava ove druge knjige Statuta, onda ćemo jasnije razabrati i stav patricijata prema povredama drugih dobara, koja su tim Statutom bila ovako zaštićena oštrim i strogim krivičnopravnim propisima.

Pored odredbi sadržanih u gl. 1-5, koje su proceduralne kaznenopravne prirode (pri čemu je zanimljiva norma gl. 1. (*»Quod comes non se intromittat de maleficijs retroactis«*) zatim odredba gl. 2. (*»Quod comes non procedat per inquisitionem, nec recipiat accusationem, nisi in hijs, in quibus concessum est sibi arbitrium; et in quantum tempus possit fieri accusatio«*),⁴¹ zatim gl. 5. (*»De modo procedendi contra accusatos et delinquentes«*),⁴² nižu se dalje propisi materijalnopravne prirode za djela inkriminirana kao delikti. U gl. 7-15, propisane su oštre kazne zbog uvreda, pri čemu se ističu kao kvalificirana djela uvrede počinjene u uredu (gl. 8. *»De pena risancium in curia«*),⁴³ zatim o kaznama zbog zlostavljanja slugu ili sluškinja (gl. 9. *»De pena verberantis servos vel ancillas«*),⁴⁴ o kaznama za uvrede i napadaje na stranca (gl. 10. *»De pena offendentis extraneum«*),⁴⁵ a napose o kaznama zbog uvrede sve-

retici catholicos heredes habuerint, de (eius) bonis (eorum) habeat quilibet equalem portionem: porcio vero condemnati patris, que debeat esse equalis unius filij, ad communem perveniat. Et si quis eorundem hereticorum defensor seu receptor existarit, solvat banum communi XX librarum venetorum parvorum; et si pauper fuerit puniatur in persona ad arbitrium curie, videlicet comitis et suorum iudicum«.

⁴¹ *»... Comes civitatis Tragurij non possit nec debeat facere inquisitionem contra aliquem, salvo illis casibus, in quibus sibi est concessum arbitrium secundum formam pactorum, que habemus cum domino duce et communi Venetiarum...«*

⁴² *»Si aliquis accusatus fuerit coram comite occasione maleficij vel quasi, faciat eum comes citari personaliter, vel ad domum; si fuit civis vel habitator huius terre, bis diversis diebus; et si citatus non comparuerit in terminis, ponatur in banno, in quo banno aignetur ei terminus trium dierum, ut veniat ad se excusandum, et si non venerit, habeatur a dicto termino in antea propter eius contumaciam pro convicto et confesso, et possit comes contra eum procedere, eius absentia non obstante: in forensibus vero, vagabundis et solavis debeat procedere comes sicut et suis iudicibus melius apparebit«.*

⁴³ *»Si quis in alterum manus miserit in curia vel alibi dando alapam vel percussendo cum pugno vel alio quocunque modo, dum modo non fiat percussio gladio vel cultello: et fuerit quietus per curiam, solvat bannum communi libras X parvorum, et si in curia inceperit manum mictere violentam, solvat alias libras X passo iniuriam...«*

⁴⁴ *»Si quis verberaverit alienum servum vel ancillam, non feriendo (eum vel) cum spada vel cultello, solvat pro banno communi libras tres parvorum, et (si) ex verberare illo servus vel ancilla infirmus fuerint, solvat patrono domino eius per omnes dies, quibus steterit infirmus, sicut curie videbitur«.*

⁴⁵ *»Volumus, quod quicumque civis manus miserit sine efusione sanguinis in aliquem forensem, solvat hannum communi librarum quinque parvorum; salvo quod si civis substinisset in aliquo loco iniuriam ab extraneo, de qua legitime possit probare, et se de ipsa iniuria vendicaverit, non debeat rector contra ipsum civem procedere nullo modo«.*

ćenika (gl. 14. »De pena offendentis clericum«)⁴⁶ ili u gl. 15. o uvredama nanesenim roditeljima (»De pena filiorum offendencium patrem vel matrem«),⁴⁷ o kradi propisane su kazne u gl. 16-19, u gl. 20. govori se »de pena robantis«,⁴⁸ a u gl. 21. »de pena inferencium violentiam mulieribus«,⁴⁹ o izdaji grada govori norma gl. 25. (»De pena predictorum civitatis«),⁵⁰ naročita pažnja posvećena je uzrokovanju i krivicama za požare (gl. 22-24, te 27. i 28), a razumljiva je oštrina tih zapriječenih kazni za srednjovjekovni Trogir, sav skupljen na malom gradskom prostoru,⁵¹ dok je trgovini u ovom Statutu dana naročita krivičnopravna zaštita; tako se npr. u gl. 33-39 govori općenito o de-

⁴⁶ »Statuimus et volumus, quod si quis aliquem clericum offenderit seu iniuratus fuerit quoquomodo, ea pena puniatur qua clericus teneretur et puniretur, si offenderet laycum simile delicto, et hoc comes Tragurij observare teneatur.«

⁴⁷ »Si quis in patrem vel (in) matrem suam manus iniecerit violentas, percuciendo cum clava, gladio vel (cum) coltelo aut ascendes cubile patris illud coinquinaverit contra legem, sit exul a civitate (per) biennium et admictat partem suam de bonis patris (et matris). Sed si gratiam patris vel matris, quem vel quam offenderit, potuerit obtinere infra terminum supradictum, liber sit a memorata admissione partis sue...«

⁴⁸ »Iubemus quod quicumque violenter derobaverit aliquam personam extra civitatem vel burgum, emendet (extra) dampnum et erruantur sibi oculi de capite. Et hoc statutum contra derobatores violentos debeat observari.«

⁴⁹ »Volumus et ordinamus, quod si (quis) violenter cognoverit aliquam mulierem sive nobilem sive popularem, non habentem maritum, et ipsa voluerit eum in maritum, ipse eam accipere in uxorem teneatur, dum modo non sit meretrix publica vel occulta, cuius meretricium probari possit per testes fide dignos: et bannum nichilominus solvat communi Tragurij libr. C parvorum. Si vero illa noluerit eum per maritum, solvat ipsi mulieri libras CC parvorum et communi nichil C libras. Et si carnaliter eam non cognoverit, vim tamen inferre voluerit, solvat mulieri libras XL et communi libras L parvorum. Si vero aliquis cognoverit aliquam mulierem violenter, sive nobilem, sive popularem, habentem maritum, condemnentur communi libr. C et passe violentiam libr. CC. Et si ipsam carnaliter non cognoverit, sed vim facere conatus fuerit, solvat mulieri libras L, et in alijs L communi condemnentur. Quod si liber homo convictus fuerit de predictis vel aliquo predictorum, et non solverit ut (superius) dictum est, capite punietur ita quod moriatur. Si vero servus fuerit, absque remedio suspendatur ad furchas ita quod moriatur. Et si ancilla fuerit aut meretrix publica, que publice questum sui corporis facita, cui facta fuerit violentia, solvat meretrici pro violentia libras V parvorum et communi (vero) X libras, ancillae vero solvat libr. X, et communi pro banno libras XXV, et hoc si eam carnaliter cognoverit; sed si carnaliter non cognoverit, vim tamen fecerit, solvat medietatem ipsi solum modo meretrici et ancillae ac communi...«

⁵⁰ »Iubemus, quod si quis tractaverit aut ordinaverit prodere civitatem Tragurij, ipse uxor et filij eius de Tragurio sit perpetuo forbanniti et bona (predictorum vel) predictoris veniant in commune Tragurij, bona vero uxorum ipsorum predictorum vendi debeant per ipsas uxores eorum infra sex menses post condemnationem factam de huiusmodi prodicione; et si ipse uxores dicta bona non vendiderint, infra dictum terminum, remaneant ipsa eorum bona in commune Tragurij...«

⁵¹ Tako npr. cap. 22. (»De pena mitentis ignem«) sadrži:

»Precipimus, quod si aliqua persona malo ingenio ignem possuerit, in alienam domum tam civitatis quam burgi, in igne comburatur, et medietas omnium bonorum suorum deveniat in illum, qui dampnum passus est...«

liktima protiv interesa trgovina,⁵² u gl. 52–53. o trgovini vinom,⁵³ o obrtima u gl. 40–45 i 52, napose o kovačima u gl. 99, o lihvarima u gl. 97,⁵⁴ o kaznama za odvođenje radnika («De pena decipientis laboratorum (et e) converso; de pena conductorum vel laboratorum decipientium») ⁵⁵ i dr.

Karakteristično je pri tome da je pretežni dio zapriječeni kazni imovinskopravne, i to ponajviše novčane prirode, što upućuje na okolnost da je kazneno sudovanje predstavljalo i specifičan izvor gradskih finansijskih prihoda. Zanimljivo je dalje da ovaj Statut poznaje i stanovitu gradaciju kažnjavanja s obzirom na hotimično skrivljenu volju (dolus – iako ga ne spominje) i nehatno počinjenje djela, za koje se blaže kažnjava, nadalje razlikuje neposrednog počinitelja od intelektualnih začetnika itd.

Treći dio statuta («Liber tercij statutorum») ima srazmjerno najmanje propisa; svega 65 »capitac«. Odnosi se uglavnom na imovinskopravne odnose, ali sadržava i poneku normu statutarnog prava.

Tako se npr. u gl. 1 («De oblationibus faciendis in festis sanctorum Laurentij et Joannis») normira o načinu svetkovanja tih praznika grada Trogira, tko će i kako prisustvovati svečanostima, na kojima će reprezentirati značaj grada. U gl. 2. do 12. riječ je o *nasljednom pravu*; pri tome valja istaći da trogirski Statut regulira valjanost i pismenog i usmenog testamenta određujući formu i način tih izjava posljednje volje. Karakteristična je u tom norma sadržana u gl. 2. o testamentarnom raspolaganju za muža i ženu («Quod vir sine uxore, et uxor sine viro possit / de suis / facere testamentum / salvo tamen iure superstitis itaque, et habeat unde vivat»), čime se utvrđuje i pravo na nužni nasljedni dio.

⁵² Tako npr. cap. 33. («De pena habencium falsas mensuras vel pondera /et de fraudencium ipsas mensuras/») normira:

»Ordinamus, quod quicumque aliquam mensuram fraudaverit, solvat bannum communi libr. V; et si quicumque usus fuerit aliqua mensura falsa vel statera vel pensa, condemnatur communi Tragurij (in) libr. V (et) teneatur resarcire dampnum, quod fecerit, et plus et minus condemnari possit ad arbitrium comitis inspecta qualitate delicti et personarum«.

⁵³ Tako npr. u cap. 52. («De pena tenentis tabernam apertam /vel vendentis vinum post sonum campanae et bibentis in ipsa taberna /de nocte/») sadržano je:

»Preterea statuimus, quod nemo teneat tabernam apertam, nec in ea bibat post tercium sonum campanae; et si qui tenuerit tabernam apertam, solvat pro banno qualibet vice communi solidos X parvorum« et qui biberit in ea post dictum tercium sonum, solvat pro banno solid. quiaque parvorum pro qualibet vice; et quilibet possit accusare et habeat medietatem banni. Sed liceat capitaneis custodum noctis facere aperire tabernas causa emendi de vino tam pro suo (usu) /et/ custodum /et/ servitor, quam aliorum civium et forensium, sed non bibant ibi sub pena sol. X pro qualibet vice«.

⁵⁴ U cap. 97. («De pena mutuantis ad usuras») kaže se:

»Statuimus et ordinamus, quod nullus audeat vel presumat mutuare ad usuram vel mutuari facere aliquo quesito colore sub pena perdendi mutuatum; sive de ipso mutuo instrumentum fuerit sive pignus et deveniant in commune.«

⁵⁵ U cap. 74. (pod gornjim naslovom) propisano je slijedeće:

»Item volumus, /et/ quod nec conductor laboratorem, nec laborator conductorem decipiat; et qui contrafecerit, solvat, decepto decipiens sol. V parvorum qualibet vice«.

Odredbom gl. 3. (»De hijs, qui non possunt facere testamentum«) propisano je tko je testamentarno aktivno nesposoban.⁵⁶ O načinu donošenja testamenta riječ je u gl. 4 (»Quibus / diversis / modis possit fieri testamentum«).⁵⁷ Ovamo treba pridodati i odredbu gl. 7. (»Quod non credatur testamento sine testibus«),⁵⁸ a u gl. 9. (»Quod testamenta scribantur per notarium /communis/ in uno libro, et qualiter copia dari debet«) regulirano je notarijsko sudjelovanje pri testiranju.⁵⁹ U gl. 6 (»Quod /quilibet/ non habens filios legitimos, possit ordinare bona sua, sicut voluerit«)⁶⁰ i gl. 8 (»De supra parte et azzatico«)⁶¹ normirana su

⁵⁶ »Statuimus, quod nullus masculus, antequam perveniat ad etatem XIII annorum, et nulla mulier, antequam perveniat ad etatem XII annorum, de suis bonis possit facere testamentum«.

⁵⁷ U cap. 4. normirano je:

»Dicimus et ordinamus, quod licitum sit unicuique scribere scienti /et/ scribere suum testamentum manu sua in carta bambianis /aut/ pergama sicut sibi placet et illud sigillare suo sigillo et ponere et salvare in sacristia fratrum predicatorum vel minorum et post mortem testatoris notarius communis possit illud scribere in notis et publicare, sicut iacet, et valeat et teneat (illud testamentum eiusdem testatoris post illud) ac si rogatum et scriptum esset per dictum notarium dum modo non appareat aliud testamentum eiusdem testatoris post illud. Item et hec alia forma est faciendi testamentum, videlicet, quod licitum est sit unicuique tam homini, quam mulieri facere de suis bonis testamentum scriptum, per quemcumque vult, sive in carta bombacinis sive pergameni et notarius (communis), et examinador possit illud sigillare eorum sigillis et testator similiter, si habet sigillum, et notarius communis possit (illud) in notis scribere et publicare sicut iacet et teneat et valeat, et sit apud notarium communis si placet testatori vel testatrici, sigillatum vel in sacristia fratrum predicatorum vel minorum vel sancti Laurentij (sit) in voluntate testatoris vel testatrix; sed si aliud testamentum post illud a testatore voluit apparere, ultimum valeat et teneat«.

⁵⁸ U cap. 7 (»Quod non credatur testamento sine testibus«) stoji:

»Statuimus, quod nulli testamento credatur abaque duobus bonis testibus ad minus clericis vel laicis, nisi forte in via esse contigeret testatorem, ubi copiam testium non haberet; et tunc testamento credatur cum uno teste, a libris L inferius, dum modo testis ille sit bone fame in discretionem curie; et si testator in aliqua parte vel via fuerit, ubi habere possit testes, possit coram testibus testare bona sua, sicut sibi placebit, dum dicti testes sint bone fame in discretionem curie antedictes«.

⁵⁹ Ovdje (cap. 9) je normirano: »Ordinamus, quod per notarium communis omnia testamenta, que fiunt, in uno proprio libro scribantur nec apperiantur ipsa testamenta, nec copia ipsorum detur alicui nisi mortuo testatore; te tunc, cum copia postulata fuerit ab illo, qui aliquod ius habet in ipso testamento, detur copia...«

⁶⁰ U cap. 6. normirano je: »Firmiter ordinamus, quod si quis vel si que fuerint, non habentes filios vel filias legitimas, qui voluerint testamentum condere vel aliam ultimam voluntatem de bonis suis, liceat eis tam pro anima quam pro corpore iudicare atque disponere, cui vel quibus, et sicut voluerint, cuiusvis contradictione, statu aut consuetudine aliqua non obstante«.

⁶¹ U cap. 8. propisano je bilo ovo: »Ordinamus debere observari, ut si quis, habens heredes, dare voluerit alicui supra partem, possit uni tantum, et non pluribus dare ita, quod illud unum, quod dederit, non valeat ultra decimam partem omnium suorum bonorum; similiter quoque azzaticum non excedat valorem decime partis, et non liceat alicui dare azzaticum heredi illius, cui iam dederit super partem, sed alteri si voluerit, poteri elargire; que dona, si pater fecerit, mater non habeat potestatem iterum faciendi, et e converso, si mater fecerit, pater cesset; filias autem patri vel matri, quousque vixerint, licentiam etiam habeant maritandi cum bonis suis, pro ut melius poterunt; et mortuo viro non liceat, uxori superstiti filiam aliquam dotare de bonis patris ultra partem ei pertinentem de bonis paternis, et converso idem servetur in patre superstitite«.

ograničenja testamentarnih dispozicija u prilog ovlaštenika na nužni dio. O starateljima, njihovim dužnostima i pravima normiranja gl. 10 (»Qualiter provideatur pupillis de tutore, partuo padre ab intestato«) i gl. 11 (»Quod tutores /pupillorum/ teneantur facere inventarium /de bonis pupillorum/«). U nasljednom pravu djece, napose je propisano u gl. 12 (»Quomodo dividi debent bona eius, qui decesserit relictis filiis ex prima et secunda uxore«),⁶² a o nasljednom pravu nasljednika udovice govori gl. 13 (»De eo qui possidet ratione thori vidualis«).⁶³ Kao ostatak starog združnog kolektiva valja istaći odredbu gl. 15 (»De fratribus et sororibus habentibus bona communia /quomodo testari possunt/«),⁶⁴ dok o bestestamentarnom nasljeđu propisuje gl. 16 (»De bonis eius, qui decesserit sine testamento et heredibus«),⁶⁵ s čime su u vezi i odredbe u gl. 17 (»Qualiter fratres /simul/ habitantes succedere debeant inter se«) i u gl. 18 (»De filio familias et quam partem habet«).⁶⁶ Trogirski Statut ograničio je testamentarne dispozicije »pro anima« u gl. 5. ove knjige.⁶⁷

O pravnoj sposobnosti udatih žena normirano je u gl. 20 (»Quod vir non possit /facere/ laborari possessionem /uxoris/ absque /eius uxoris consensu/ et concordia«), zatim u gl. 22 (»Quod uxores, quando viri

⁶² »Si quis habens uxorem, habuerit cum ea filios, et defuncta ipsa (uxore aliam) uxorem acceperit et etiam cum ipsa filios habuerit, et secunda uxore superstitie decesserit: volumus quod prime uxoris heredes cum secunda uxore et heredibus ipsius, bona patris mortui potestatem habeant dividendi. Bona vero matris sue prime uxoris heredes habeant expedita in bonis patris accipientis aliam uxorem. Et quod dictum est de viro, in casu simili extendatur ad mulierem«.

⁶³ »Statuimus, quod quicumque (vir) habuerit pro parte uxoris mortue bona aliqua (et) possideat ea lectum viduitatis servando, et heredes ipsius uxoris defuncte ipsum non possint a possessione expellere; sed tam pater quam heredes vivant super hijs bonis: de quibus bonis ipsi heredes sine voluntate patris lectum viduitatis servantis non possint facere tetamentum; et si fecerint, non prejudicet patri, quin ipsa bona possideat in vita sua, donec lectum servaverit vidualem, et e converso idem servetur in uxore lactum vidualem serventem«.

⁶⁴ »Si aliqui fratres vel sorores sint duo, tres aut plures, qui habeant bona paterna vel materna communia, et aliquis eorum, carens heredibus, testari voluerit, testari possit et pro anima sua relinquere (ad pias causas partem sibi contingentem in dietis bonis, nec possit alicui propinquo relinquere), nisi in pijs causis pro anima, ut dictum est. Cetera vero bona omnia preter dictam partem remaneant alijs superstitibus fratribus vel sororibus aut heredibus eorum...«

⁶⁵ U cap. 16. (pod navedenim naslovom) normirano je: »Dicimus et ordinamus, quod uxor mortuo viro intestato non possit pro anima sua vel corpore quicquam (disponere) de bonis ipsius, nisi quantum sibi a iure permittitur, hoc modo videlicet: quod mortuo viro intestato absque heredibus per comitem et eius curiam eligantur duo boni viri idonei, qui cum uxore, servante viduitatem et gerentem honestam et castam vitam, teneantur medietatem honorum viri pro eius anima erogare ad pias causas; aliam vero medietatem ipsa uxor possideat, quamdiu visserit, si vitam servaverit vidualem et castam...«

⁶⁶ »Dicimus (et) ordinamus, quod si aliquis cum uno vel pluribus fratribus factis sui iuris simul habitans decesserit intestatus, et heredes non habuerit legitimos, medietas omnium honorum suorum detur pro anima ipsius, si defunctus fuerit maior XIII annorum, vel defuncta XII, et alia medietas remaneat apud eum vel eos, cum quibus maxime habitavit simul...«

⁶⁷ U cap. 5. lib. III. Statuta bilo je propisano: »Statuimus, quod quicumque sive vir sive mulier de bonis suis, tam que per se habet, quam que ratione thori vidualis possidet, facere voluerit seu fecerit testamentum, possit et sibi liceat pro anima dare tantum de ipsis bonis quantum uni heredum dimisserit...«

earum stent in civitate, non possint convenire in iudicio»,⁶⁸ a u gl. 23 (»Quod uxores non possint res suarum docium vendere nec obligare«).⁶⁹ Sa područja roditeljskog prava izražava pravnu izjednačenost obiju roditelja – norma gl. 21 (»Quod filij non contrahant matrimonium sine consensu patris et matris«). O posjedovnim odnošajima, te o granicama poljoprivrednih dobara normirano je u gl. 26. i 27 (»De finibus seu terminis ponendis inter possessiones vicinales«). O radnim odnosima govore norme u gl. 28 (»De hijs /qui se/ adstrinxerint /ad standum cum alijs/ serviendum«), gl. 29 (»De eodem/ De ijs, qui convenerint servire per annum«), gl. 30 (»De hijs qui promittunt servire tempore messium et vindemiarum«), a napose u odredbi gl. 52 (»Quod servus et ancilla emantur cum carta notarij«).⁷⁰ O dužnostima i pravima mornara normirano je napose u gl. 32 (»De eo, qui conduxerit barcham ad conturam vel marinarios vel homines per terram/ /De modo solvendi barcham vel homines ad diem«). O zastari prava na tužbu u civilnopravnim sporovima normirano je u gl. 35 (»De prescriptione XXX annorum«) i u gl. 36 (»De prescriptione X annorum«),⁷¹ dok je u gl. 38. predviđena dosjelost naprama gradu (»Quod prescriptio /temporis/ contra commune non curat«).⁷² O ručnim zalozima normirano je u gl. 40 (»De redempti-

⁶⁸ U cap. 22. (pod gornjim naslovom) bilo je propisano ovo:

»Statuimus, quod uxores, quamdiu viri ipsarum fuerint in civitate (fuerint) omni exceptione remota (nec convenire) nec conveniri possint, nec in iudicio stare sine ipsorum assensu, excepto quod viris absentibus possint ipse mulieres fructus et fruges vendere et alienare pro necessarijs rebus vite eorum, et pro ipsis fructibus et frugibus (suis) possint in iudicio stare et convenire (et conveniri) ab alijs: salva tamen rerum substantia de non alienando res immobiles suas et virorum suorum«.

⁶⁹ U cap. 23. treće knjige Statuta bilo je propisano ovo:

»Statuimus ad hoc, ut mulieres non remaneant indotate, quod aliqua mulier habens virum de cetero non possit aliquo modo vel causa sua auctoritate nec de licencia vel consensu mariti sui seu alterius interposite persone aliquid de bonis mobilibus vel immobilibus sue dotis vendere, donare, obligare nec aliquo modo alienare vivente marito suo. Sed semper bona suarum docium remaneant sibi salva, salvo tamen, quod de auctoritate, licencia et voluntate comitis et curie Tragurij, qui et que erunt pro tempore, vel eorum maioris partis possint et valeant obligare et vendere.«

⁷⁰ U cap. 52. knj. III. Statuta normirano je sljedeće:

»Statuimus, quod si quis hic in civitate voluerit servum vel ancillam in perpetuam servitute emere, emat cum vel cum carta notarij, et qui non habuerit cartam, et dictus servus vel ancilla coram curia questionem movere voluerit, a servitute se retrahens, adhibeatur fides servo vel ancillae, et emptori nullo modo sit credendum«.

⁷¹ U cap. 35. treće knjige propisano je dosjelost za »domum, paratineam /vineam/ vel agrum pro sua proprietate bona fide ultra XXX annos« i prema takvu poštenom posjedu »nulli inde respondere teneatur, nisi forte esset pignus«, što međutim nije vrijedilo za članove iste porodice, odnosno najbliže srodnike. Prema cap. 36 (»De prescriptione X annorum«) normirano je ovo: »Si aliquis post mortem patris et matris pastinaverit aliquam terram vel laboraverit aliquam paratineam, altam de muro uno passu de cana ad minus, volumus infra X annos de dicta terra vel paratinea respondere teneatur; elapsis vero X annis predictis nemini inde respondere teneatur...«

⁷² U cap. 38. treće knjige Statuta propisano je bilo ovo:

»Ordinamus et dicimus, quod alicui non prosit usucapio seu prescriptio temporis, qui de terris, rebus seu quibuscunque bonis communis quoquo modo tenuerit vel tenet, capitulo aliquo huius statuti non obstantee«.

one vel vendictione pignorum«, zatim u gl. 41 (»De pignoribus utendis«) i gl. 47 (»Qualiter emptores comercij possunt pignus accipere«), te u gl. 42 (»De crida facienda pro exactione pignorum /de vino vendito/«). U gl. 44. do 46. normiran je tzv. »introitus communis« (gl. 44. »De modo et forma vendendi introitus communis«, gl. 45. »De caucione facienda /ab/ emptoribus introitum communis« i gl. 46. »De gratia non facienda emptoribus introitum communis /non possit/«). Karakteristična je naredba o redovnom obrađivanju poljoprivrednih dobara (gl. 48. »Ut terre communis /bene/ laborentur«). U gl. 51 (»De notis et scripturis communis salvandis«) propisano je kako će se postupati s javnim ispravama i gdje ih treba čuvati (»in una cassia in camera communis«). U gl. 53. propisano je kojim će se mjerama vršiti kupoprodaja poljoprivrednih dobara (»Quod vinea vel ager /emantur/ ad numerum vretentorum«). Odredbom u gl. 58 (»De modo concedendi represalias«) regulirano je pitanje naknade šteta nanesenih trogirskim građanima na drugom teritoriju. U gl. 60. regulirano je pitanje davanja nekretnina »de Podmorje ad seminandum« (villanis). U gl. 63 (»Quod peliparij et caligarij non habeant zupanum«) već samo – »gastaldum«. O postupku »dispenciacije« Statuta govori se u čl. 64 (»De dispensatione statutorum«).⁷³

U dvije knjige »reformacija« sadržane su kasnije izmjene i dopune prvotnog Statuta, ukoliko neke od tih izmjena nisu već bile uvrštene u sam Statut (u kasnijim njegovim redakcijama). Po svojoj materiji te su »reformacije« različite, odnose se na više grana gradskoga prava te se vidi da su donošene kaznistički. U prvoj knjizi tih »reformacija« (koja sadržava 88 »časita«) nalaze se odredbe s raznih sektora prava. Tako npr. u gl. 43. propisana je zabrana davanja zajma uz ručni zalog »Sclavis, Bossinentibus seu Chroatis«,⁷⁴ a zanimljiva je napose norma u gl. 67

⁷³ U cap. 64. treće knjige Statuta normirano je ovo:

»Quando comes (civitatis) Tragurij cum suis iudicibus et consiliarijs voluerit statutum aliquod dispensare seu absolvere, volumus et ordinamus quod hic modus et ordo servetur, videlicet, quod idem comes primo proponat coram ipsis iudicibus et consularijs illa capitula, que voluerit dispensare, et causam, qua re, et facto partito inter eos ad busulas et ballotas (et) /quidquid/ si placuerit maiori parti ipsorum iudicium et consiliariorum, postmodum proponant in consilio generali et in eo similiter partitum faciant ad busulas et balotas, /et/ quicquid placuerit maiori parti dicti generali (maioris) consilij, illud executioni mandetur et plenam habeat firmitatem; et si aliter fieret, non valeat ullo modo...«

⁷⁴ U cap. 43. prve knjige »reformacija« pod naslovom: (»Quod /aliquis non/ (audeat mutuare Sclavis, Bossinensibus seu Croatis super pignora, nec ab eis recipere pignora) – (»De non mutuando Sclavis, Bossinensibus et Croatis super pignus«) stoji ovo:

»Quia plerumque contingebat, quod commune et speciales persone damnum et detrimentum maximum, paciebantur eo, quod cives et habitatores Tragurij accipiebant a Sclavis, Bossinensibus et Croatis pignora, volumus et mandamus:

Quod aliquis civis, districtualis aut habitator Tragurij forensis: qui habitaverit duobus annis, ab inde in antea non audeat nec pressumant modo aliquo, causa vel ingenio mutuare alicui Sclavo, Bossinensi vel Croato sub pignore, vel ab eis seu alio eorum nomine recipere pignus aliquod, sub pena librarum viginti quinque parvorum, que veniat in commune: et si aliquod dampnum venerit communi seu specia-

(»De non extrahendo mulieres«).⁷⁵ U drugoj knjizi ovih »reformacija« nalaze se pretežnim dijelom odredbe javnopravne prirode. Tako npr. u gl. 1. »De creatione et officio estimatorum«, gl. 21. »De electoribus iudicum«, gl. 37. »Quod in consilio debeant ballotari secreto« itd.

Od naročitoj su interesa zaključci koji ukazuju na etnički karakter starog Trogira iz vremena ovog statutarnog prava. Tako je npr. Veliko vijeće 1553. godine zaključilo da se ne dozvoljavaju mješoviti brakovi, koje bi sklopili gradski plemići s pučankama. Međutim, izgleda kao da ova zabrana Velikog vijeća nije dovela do željenog efekta, jer je to Vijeće 1573. godine donijelo o tim brakovima drugu, pooštrenu odluku. U posljednjem »caputu« ovih reformacija (gl. 86. »De matrimonijs nobilium«) ponovljena je, ali i pooštrena ova ekskluzivistička odredba Velikoga vijeća. Pošto se podsjetilo na propis iz 1553. o vanbračnoj djeci i ukazalo na nedovoljno izvršenje toga propisa, Vijeće je ovim zaključkom (iz 1573.) objavilo da će se djeci iz takvih mješovitih brakova oduzeti patricijsko pravo i smatrati ih kao da nisu rođena u braku s gradskim plemićem.⁷⁶

Od posebnog je zanimanja nadalje (u pogledu etničke strukture starog Trogira) pored ostaloga i norma sadržana u gl. 10. druge knjige trogirskih »reformacija«, koja je donesena 22. maja 1426. a glasi — »Quod

libus personis ob illam causam, quod ille, qui mutuasset, solvat omne dampnum expensas et interesse (quod commune aut speciales persone habuissent ob illam causam) et quod ille, qui mutuasset super pignus, vel pignus accepisset, ipsam dampnam, expensas et interesse) restituere teneatur, et ob istam causam bona eius et eius persona sint obligata...«

⁷⁵ U cap. 67. prve knjige Reformacija (pod gornjim naslovom) normirano je: »(Fuit captum in consilio per XXXV consiliarios et obstantibus tribus consiliarijs in contrarium).

»(Captum et determinatum est), quod a modo in antea nulla persona cuiuscunque condicionis et status existat, audeat vel presumat extrahere nec extrahi facere de civitate et districtu Tragurij per mare nec per terram aliquam mulierem, cuiuscunque condicionis foret, sine licentia regiminis Tragurij presentis et futuri sub pena librarum quinquaginta, nec non emendandi damni illi domino vel domine, cum quo vel (cum) qua staret illa mulier, si aliquod dampnum foret. Et quilibet contrafacientes accusare possit et habeat medietatem (predicte) pene (et alia medietas sit communis)«.

⁷⁶ U cap. 86. druge knjige Reformacija propisano je:

»Che essendo fino del 1553. per questo spetabile consiglio sta provista in materia degli figliuoli, che nascono avanti il contratto del legitimo matrimonio, ma perche si vede, che non ben fatta così buona e santa legge, che con mezzi indebiti seguono molti inconvenienti, con poco honor di questa spetabile comunità; imperocche sono alcuni de nobili di questo spetabil consiglio, li quali con puoco rispetto della condition loro contrazeno matrimonij con donne villasime et di bassissima conditione et puoco honorevole, al che dovendosi provvedere per honor publico, che quella in tutto et per tutto sia osservata et à quella aggiungendo; l'anderà parte possa per li spetabili signori giudici alla presentia e consenso dell'illustrissimo signor conte:

Che del cetero alcuno nobile dic questo consiglio non ardisca contrazer matrimonio, ne tuor per moglie alcuna donna, che non fosse gentildonna, ó saltem cittadina honorata. Et se contrafarà in tuor per moglie qualche donna di bassissima conditione over infame, che li figlioli suoi non possano ne debbano in modo alcuno esser ricevuti né accettati in questo consiglio, ma totalmente siano et essere debbano esclusi et privati, si come mai fossero nati de gentilhuomo di questo consiglio...«

in consilio loquatur italice». ⁷⁷ Ovom je normom izrečena zabrana da se »a modo in antea nullus nobilis in generali consilio« ne bi usudio govoriti drukčije nego »in lingua latina et italico sermone«. Očigledno je faktično stanje nametnulo Velikomu vijeću ovu potrebu da se izreče ta zabrana. Koliko je i to uspijevalo, najrječitije pokazuje kasnija norma u gl. 81. ovih »reformacija«, gdje se (pod naslovom – »De officio sindicorum in officio«) moralo konstatirati, kako se u gradskim vijećima i dalje govori »in lingua materna«. ⁷⁸ Ako uzmemo u obzir da je među gradskim »honoratiore« i u ranijim godinama (čak i u XIV vijeku) bilo viših funkcionera s izrazito hrvatskim imenima, ⁷⁹ nadalje da u statutu ima naziva slavenskog porijekla, ⁸⁰ onda je očigledno kako je značajan bio naš elemenat u starom Trogiru i da je krivo što su raniji historičari o Trogiru iz vremena postanka i razvitka njegova Statuta pisali kao o nekom – romanskom gradskom naselju. Sasvim je razumljivo, što je trogirski Statut pisan latinskim jezikom. Bilo je to općenito u duhu srednjovjekovnoga stremljenja da i naši gradski centri na Jadranu idu uporedo s kulturnim usponom na susjednim jadranskim obalama. Utjecaj talijanske renesanse bio je i kod nas nesumnjiv i velik. Ali iako je Statut pisan latinskim jezikom, Veliko vijeće Trogira moralo je zabranjivati (i to jedanput!) svojim članovima, da u Vijeću ne govore »in lingua materna«, nego »lingua latina et italico sermone«, ⁸¹ da bi ih razumjeli comes i drugi gradski viši funkcioneri, koje je grad po tadašnjem običaju (vjerojatno pod utjecajem i pritiskom Venecije) uzimao iz Italije. To je pored ostaloga dokazom da je Trogir ispoljavao onu simbiozu nekadašnjeg romanskog sloja starog Trogira sa vladajućim hrvatskim slojem, novopridošlim iz okolice, a koji je brzo udarao pečat čitavom gradskom javnom životu.

Tako je Trogirski Statut značajan ne samo po tome što je to bio specifičan, mnogim različitim normama bogat kodeks cjelokupnog gradskog

⁷⁷ U cap. 10. druge knjige Reformacija (pod spomenutim naslovom) bilo je propisano ovo:

Quia italica lingua et idioma latinum inter alia idiomata est merito preferenda, ad hoc ut nobiles civitatis Tragurij assuescant latino sermone, quem alias habebant, sed longa dessuetudine derelictum est, et etiam ut dominus comes presens et futurus intelligant, quod in consilio disputatur, et ut iuvenes nobiles clare discant linguam predictam, vadit pars dominorum comitis et iudicium:

Quod a modo in antea nullus nobilis in generali consilio, ut nunc congregato et pro tempore congregando, audeat vel presumat modo alio in suis arrenghis vel sedendo super banchis loqui aliter quam in lingua latina et italico sermone, pena solidorum quatuor pro quolibet et qualibet vice; et quilibet possit accusare et habeat mediata-tem dicte pene...«

⁷⁸ U cap. 81. druge knjige Reformacija propisano je ovo: »... Qui habeant libertatem ultra eam, quam habent, posse accusare eos, qui loquuntur in lingua materna...«

⁷⁹ Kao što su npr. u XIV vijeku bili »Soria ili »Zoria« (Zorići?) ili Dragulin Charvilius, »capitaneus populi«, zabilježen 1369. god. i dr.

⁸⁰ Kao npr. »prestaldus«, »vretenum« ili »vretenum« itd.

⁸¹ Citati teksta Statuta i reformacija dani su prema izdanju Jugoslavenske akademije (Iv. Strohla) »Monumenta historico-juridica«, vol. X, Zagreb 1915.

prava i što je normirao suštinu gradske *autonomije*, koja se razvila do tog stupnja da je i za druge važila kao ugled (»po tipu trogirskom«) nego i po procesu etničkoga saživljavanja ovoga grada sa slavenskim, sa hrvatskim elementom iz okolice, dakle po pravnom izražaju etničkog usklađivanja trogirskoga gradskog stanovništva s okolnim hrvatskim življem.

Taj i takav statut pripremio je i prvi je razradio za objavu štampom trogirski srednjovjekovni historičar Ivan Lučić Lucius. Tim svojim radom, a napose svojim kritičkim objašnjenjima o postanku i izmjenama trogirskog statutarnog prava, Ivan Lučić Lucius zadužio je i svoj rodni grad, a i nas danas, koji po njegovom zalaganju i tada velikome trudu poznajemo ovaj značajni pravnohistorijski spomenik naše Dalmacije.

I ovaj Lučićev rad opravdava dakle, što se povodom 300-godišnjice objave njegove knjige »De regno Dalmatiae et Croatiae« sjećamo ovog zaslužnog Trogiranina i tog njegovog značajnog pravnohistorijskoga djela.